

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi tarsulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díj:	A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjajkért kapják.	A lap szellemi részét illető cikkek a szer- kesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénz- tárnoki —, az esetleges reklamációk pedig a kiadóhivatalnak küldendők.
Égész evre ... .. 4 frt.	—	
Félévre .. .. 2 „	Kéziratokat nem adunk vissza.	
Negyedévre .. .. 1 „		

A fogadalom fogalma.*)

Első fejezet.

A fogadalom meghatározása aquinói szent Tamás szerint.

Aquinói szent Tamás a fogadalmat úgy határozza meg, hogy az *Istennek tett ígért*¹⁾. Ama különböző toldalékok, melyeket egyik másik theologus ad ehhez, nem csak fölöslegesek, hanem félreértésekre is alkalmat szolgáltathatnak. Szent Tamás ezen tökéletes meghatározásának elemzése az istentisztelet eme nyilvánulásának egész lényegét meg fogja velünk ismertetni. A fogadalom ígért. A tulajdonképeni ígértet két tény előzi meg, melyek közül az egyik az értelemben, másik az akarathoz tartozik. Innen egy fogadalomhoz három tény kívánatik meg, t. i. a *megfontolás, a szándék és ígért*.²⁾

1. A fogadalmat tevő a fogadalom által köteleiséget vállal magára. Az ember azonban semmire sem kötelezheti magát, mie ott tisztában nincs a ténnyel, mely által magát kötelezi, valamint a magára vállalandó köteleesség bitorerejével is. Épen ezért a megismerés, megfontolás (deliberatio) az első lépés a fogadalomhoz. Ez oly nyilvánvaló, hogy senki sem tagadja a fogadalom ezen előfeltételét, ha tudjárt, mint azonnal látni fogjuk, a hittudósok véleményei egymástól eltérők is a szükséges megfontolás fokára nézve.

A fogadalomnak egyáltalán, vagy a köteleességnek, melyet az rank rón, minden előz tes ismerete nélkül valamely fogadalom lehetetlen, mivel az akarat tárgya csak valami megismert colog lehet. Valamaddig tehát nem bír az ember

* Szabad fordítása Dr. Huppert Fülöp ily című értekezésének. Lásd Theologisch-practische Quartalschrift 1896. I. füz. 40 s. köv. old. II. füz. 265 old. és a köv.

1) Votum est promissio Deo facta. 2. 2. q. 88, a. 2.; Suarez, de relig. tract. 6, lib. 1; Lessius, de just. et jure lib. 2, cap. 40. n. 1; Laymann, theol. mor. lib. 1, tract. 4, cap. 1; Lehmkuhl theol. mor. I. n. 428; Rohring med. p. 90. —

2) Promissio procedit ex proposito faciendi. Propositum autem aliquam deliberationem praexigit. cum sit actus voluntatis deliberatae. Sic ergo ad votum tria ex necessitate requiruntur: primo quidem *deliberatio*, secundo *propositum voluntatis* tertio *promissio*, in qua perficitur ratio voti. S. Thom. 2. 2. q. 88, a. 1. Ezen hely értelmezésénél azt véli Cajetan, hogy a deliberatio az akarat ténye, mely az által a sok közül egy tárgyat kiválaszt, miután azok előzetesen ismeretesek s egymással össze is vannak hasonlítva. Ez egyedül álló vélemény; helyesebb az értelmezők többségével a mellett állani, hogy a deliberatio alatt az ismeret ténye értendő.

a szükséges érett itélettel, mindaddig képtelen arra, hogy magát valamely fogadalom által lekösse. Épen ezért semmiféle fogadalmat nem tehetnek a gyermekek, kik esztük használatára még e nem jutottak. Ugyanez áll az olyanokról is, kik a fogadalom tevésének idejekor nincsenek beszámítható állapotban, mint a téboiyodottak és részegek. Mindazonáltal az olyanok, kik nem teljesen téboiyodottak, vagy pedig örültségük dacára is vannak világos pillanataik, érvényesen tesznek fogadalmat azon esetben, ha áll az, hogy ők ama pillanatban s az ígért tárgyára vonatkozólag valóban elegendőképen esztük használatáraál voltak.³⁾ Az egyszerű fogadalom érvényességéhez meghatározott életkor nem kívánatik. Minden gyermek, aki csak eszének használatával bír, érvényesen tehet egyszerű fogadalmat.⁴⁾ Mindazonáltal a gyermekeknek a bevezett hét év előtt tett fogadalmak érvényteleneknek tekintetnek, ha csak minden egyes esetben ki nem mutatható az, hogy elegendő ismerettel rendelkeztek; megfordítva, ha az elegendő ismeretbiányra bizonyítékokat kell felhozni, akkor a bevezett hét év után tett fogadalom az egyes esetekben érvénytelennek nyilvánítandó.⁵⁾ Ha kétség forog fenn, vajjon a fogadalmat a betedik év előtt vagy után teite-e valaki, érvénytelennek kell tekinteni, mert a kétes törvény nem kötelez. Sanchez⁶⁾ ugyan hajlandó érvényesnek tartani az ily fogadalmat, hanem ő legfőlebb csak azt bizonyítja, hogy az ily kétely csak a legtrikább esetekben fordulhat elő. Az eddig mondott csak az *egyszerű* fogadalomról áll; az *ünnepeles* fogadalomtevés a trienti zsinat szerint a 16. életév bevezése előtt érvénytelen.⁷⁾

A megfontolás minő foka kívánatik meg a fogadalom érvényességéhez? A theologusok általános véleménye szerint

3) Sanchez in decal. lib. 4, cap. 1, n. 5. V. 6. Sanchez, de matrim. lib. 1, disp. 8. nn. 16, és 23.

4) Si puer vel puella ante pubertatis annos nondum habet usum rationis, nullo modo potest ad aliquid se voto obligare. Si vero ante pubertatis annos attingit usum rationis, potest se obligare. S. Th. 2. 2. q. 88, a. 9.

5) S. Alphons. lib. 3, n. 196; Laymann u. o. cap. 7, n. 1; Lehmkuhl II. n. 430. Ballerini — Palmieri opus theol. mor. ed 2a. vol. II. p. 448.

6) In Decal. u. o. cap. 1, n. 14.

7) In quacunq. religione, tam virorum quam mulierum, professio non fiat ante decimum sextum annum expletum. Professio autem antea facta sit nulla nullamque inducat obligationem ad alicujus regulae vel religionis vel ordinis observationem, aut ad alios quoscuq. effectus. Sess. 25, cap. 15. de regul. et monial.

azon fok, mely egy halálos bűn elkövetéséhez is szükséges. A fogadalomnál egy kötelességnek elvállalásáról, az isteni tisztelet egy tényéről van szó, épen ezért *legalább* ama megfontolásnak meg kell lenni, mely nélkül sem kötelesség-mulasztást nem követhet el, sem Istent meg nem sértheti. E szerint, ha a megismerés oly tökéletlen, hogy az annak világa által vezetett ember egy halálos bünt sem követhet el, mint fél alomban vagy megfásodott állapotban, akkor épp oly kevéssé tehet érvényesen fogadalmat, mint a mily kevéssé követhet el egyenesen ily állapotban halálos bünt.¹⁾

Némely moralisták tovább mennek s azt állítják, hogy a megfontolásnak egy halálos bűn elkövetéséhez megkívánható foka nem csak *szükséges*, hanem *elég* is ahhoz, hogy valaki Istennek valamit érvényesen ígérhessen.²⁾ Ezt állítván az egyházjog több helyére, s különösen pedig azon ismeretes szavakra támaszkodnak: qui se potest obligare diabolo, potest se etiam obligare Deo.³⁾ Nekünk úgy tetszik, hogy ezen helyet csak azon szabadságról kell érteni, mely szükséges ahhoz, hogy az ember cselekedeteiért Isten előtt valamit érdemeljessen. Erre nézve érvényes természetesen az említett elv. Az érdemleges cselekedetekhez, valamiut a bűnhöz is elegendő ugyanis a jónak, illetőleg a rossznak valamelyes homályos, általános fogalma: mikor pedig az ember kötelességet vállal magára, ismernie kell ezt úgy mi-voltában, mint egyes körülményeiben; ha pedig ezen ismeret hiányzik, az akarat beleegyezése sinec meg arra nézve, hogy ezen kötelességet, úgy a mint az lényege szerint van, magára vállalja, következképpen fogadalomról szó sem lehet.

Ezen nézet szt. Tamás fejtegetéseivel is összhangzik. Az angyali Tudós ugyan is, mint láttuk bátorozottan bárom nényt különböztet meg t. i. a deliberatio-t, propositum-ot, promissio-t (megfontolás, föltevés, ígérés); Suarez szerint az első (a deliberatio) magában foglalja a consultatio-t, inquisition-t, iudicium rationis-t⁴⁾ (tanácskozás, puhatolás, észítélet); ha az angyali Tudós csak oly megfontolást (deliberatio) akarna, mely multhatatlanul meg kell, hogy legyen avégből, hogy egy tekinthessük az embert, mint a kit halálos bűn sulya terhel, akkor fölösleges lett volna azt a propositum-ot promissio-tól megkülönböztetni.⁵⁾ Sanchez a fogadalomhoz ugyanazon szabadságot kívánja meg, mint a házassági szerződéshez.⁶⁾ Nos világos, hogy egy oly fontos lépés, mint az egész életre kiható frigykötés, sokkal nagyobb megfontolást kíván, mint azt a deliberatio-t, mely elegendő ahhoz, hogy valaki halálos bünt kövessen el és az örök kár-

hozat büntetését megérdemlje. Azért, ha Sanchez¹⁾ még úgy lelkesül is a szigorúbb véleményért, azért mégis önmagát cáfolja meg a fönnebbi szavakkal. Joggal kíván azonban ugyanazon elismerést a fogadalom, mint a házasság számára; mert a fogadalom is egy, Istenel kötött szövetség és nehéz kötelezettségeket ró az emberre ép úgy mint a házasság. Velünk egy értelműleg nyilatkozik Busenbaum is;²⁾ ő oly megismerést kíván, mely egy *teljes emberi cselekedethez* szükséges; *teljes* az emberi cselekedet csak akkor, ha teljes a megismerés is, a melyen alapszik. Ennélfogva nem lehet elvitatni a valószínűséget azon nézettől, mely szerint a fogadalom érvényességéhez a megfontolás nagyobb foka kívánatik meg; ez sententia probabilis (valószínű vélemény), melyet követhetünk.

II. A második tény, mely szt. Tamás szerint megelőzi a promissio-t, az ígretet, az a propositum voluntatis (az akarat elhatározása), azaz a *szándék*.³⁾

Ezzel egyidejűleg tagadja az angyali Tudós ama kérdést, vajjon a szándéknak egymagában van-e kötelező ereje; mert, ha ennek meg kell előznie a tulajdonképeni ígretet, akkor az az akaratot, mint egy fogadalom meg nem követheti. Némely régi egyháztanító tulajdonított oly hatást a szándéknak, melynél fogva istentiszteleti tényt alapíthat meg.⁴⁾ A szándék, így érveltek ök. ahhoz, hogy jó cselekedetet hozzon létre az ember, az akaratra kötelességet ró; ha a célba vett cselekedet istentiszteleti tény, akkor ezen köteletség ép úgy a vallás erényének kötelme, mint a fogadalom. Általában el volt terjedve a kanonisták között ezen nézet valamely noviciusnak abbeli szándékára nézve, hogy a rendben, melybe belépett, élete végeig megmaradjon.⁵⁾ Ezen nézetüket jelesen egy néhány egyházjogi textusra alapíták.⁶⁾ Ezekben úgy látszik, hogy azoknak, kik arra határozták el magukat, hogy a rendben magukat egészen Isten szolgálatára szenteljék, kötelességük lesz, a rendben meg is maradni. Ezen szövegeknek különböző magyarázatait kísértették meg. Némelyek úgy vélekedtek, hogy a szándék kötelező erővel kezd bírni, mihelyt az ember a tervezett cselekedet kivételét megkezdi. Ha nem is terjesztették ezt ki minden szándékra, mégis magukévá tették e nézetet azon szándékra vonatkozólag, hogy valaki a rendben megmarad és a kötelezettséget, melyet az illetőre ró, nem is annyira a fogadalom lényegéből származtatták le, mint inkább azon egyházi törvényekből, melyek által ama szándék kötelező erőre emelkedik. Mások ismét úgy vélekedtek, hogy a szándék a beöltözéssel egybekötve ünnepélyes fogadalom. Nyilvánvalólag mindkét nézet hamis és, hogy egyebet ne mondjunk, ellenkezik az egyház egész szellemével, mely a noviciusoknak a

1) S. Alphons. u. o. n. 196; Sanchez in Decal. u. o. cap. 1. n. 8 Laymann l. c. cap. 1. n. 2; Tambarini Explic. Decal. lib. 3. cap. 10. n. 1.

2) Suarez u. o. lib. 1. cap. 9. n. 4 sqq.; Sanchez in Decal. u. o. n. 2 sqq. és cap. 18. n. 5, Esobar lib. 29. n. 362; Wirthmüller. A valás erkölcsi erénye 559 s köv. old.

3) Glossa in c. Mulier caus. 32. q. 2. v. ö. cap. sicut ex litteris 13 de iurejur. melyben egy felbőszült haragban letett esküről van szó, cap. Dudum 20 de convers. conjug., cap. sicut nobis 17 de Regul. stb.

4) Sub deliberatione comprehendimus non solum consultationem et quasi inquisitionem intellectus sed etiam iudicium, quo intellectus definite proponit, quid sit eligibile vel eligibilis, vel quo in praesenti materia iudicet, expedire votum emittit. Suarez u. o. cap. 9. n. 1.

5) Baller. — Palm. II. 488 old.

6) Eadem libertas in matrimonio et in voto exigitur. In Decal. u. o. cap. 3. n. 23. —

1) U. o. cap. 1.

2) Aetas et usus rationis ea sufficit, quae satis est ad peccatum mortale perfecto actu humano et directe in se volitum. S. Alphons. u. o. n. n. 196.

3) S. Thom. 2. 2. qu. 88. a. 1.

4) V. ö. a szent Tamás által adott meghatározást a fönn idézett helyen secundum quosdam votum est conceptio boni propositi cum animi deliberatione firmata, qua quis ad aliquid faciendum vel non faciendum se Deo obligat. A kanonjog egy *némely* szövegét is idézi ezen nézetre vonatkozólag. V. ö. Suarez u. o. cap. 2. n. 1 és n. 10. s köv.

5) S. Antonin. Sum. theol. part. 2. tit. II. cap. 2. Lessius de just. et iure lib. 2. cap. 40. n. 20.; Suarez u. o.

6) C. 9. X. de Regular. III. 31. és Cap. 20. X. de Regular. III. 31.

probaéveket szigorú köteleességgé teszi és ezen évek alatt teljes szabadságot biztosít számára. A legvalószínűbb az, hogy azon textusokban nem egyszerű szándékról van szó, hanem fogadalomról vagy pedig egy valóságos ígéret által megerősített szándékról. Így nyilvánvaló ez a X. de Regular Cap. 9., melyben kezdetben ugyan csak szándékról van szó, aztán pedig a kötelezettség okát is megadja e szavakban: *ne contra votum quod Domino fecerunt, venire prohibeantur* Ugyanazon titulus 20. fejezetében azon esetben tulajdonit a szándéknak kötelező erőt, hogyha a novicius élete megváltoztatását *föltétlenül* elhatározta, *proposuerit absolute* vitam mutare, ez ismét oly kifejezés, mely egy egyszerű szándéknál semmivel sem sejtet többet. Ugyanaz áll a 23. fejezetről is, melyben az olyanok visszatartatnak a szerzetben, kik életük megváltoztatását *föltétlenül* akarják és szolgálói örökösén az Urnak a rend kötelékében, *absolute voluerint* vitam mutare, et in Religione perpetuo Domino servire. Mindezen fordulatok arra engednek következtetni, hogy a törvényhozó csak olyanokat tartott szemé előtt, kik magukat *kötelezni* akarták. Mint hogy az akaratot fordul meg az, hogy valaki kötelezze magát, tekinteten kívül marad az, vajjon ezek oly szavakat használtak-e, melyek magukban véve csak szándékot fejeztek ki, vagy pedig egyszerű szándékukat még tulajdonképeni fogadalom által is megszilárdították.

(Folyt. köv.)

Uti karcolatok.

(Vége.)

Megerőltetve magamat, néhány napot Budapesten töltöttem. Sok mindent megakartam nézni. A néprajzi kiállítás kicsinyeszerű, de szép és érdekes. Múzeum képtárunkat először láttam, de szinte megölt a bámulat, hogy olyan kicsi képtárunk van. Vigasztaltak, hogy az országos képtár nagyobb, de bizony az is csak akkora, hogy más országok képtáraival nem lehet összehasonlítani. Igazán óriási gonoszság kell ahhoz, hogy ilyen nevelésesen szegény országos képtárnál még sikkaszszanak is. Az állatgyűjtemény (t. i. a múzeumi) elég szép és gazdag, de túlságosan szűk helyre van összerakva. Régiségtárunk mennyiségben szintén szegény, de értékben elég gazdag. Sok ritka és igen becses kiúcese van. Az ásvány múzeum a mint mondják igen gazdag, de nincs még elrendezve.

Megnéztem a Kosciuszko című nagy csataképet, de nekem nem tetszik. Sokkal alább áll szerintem a Fesztői Arpád körképénél. Katalógus nélkül érhethetlen. Ez pedig nagy baj. A fő alakot keresve is alig lehet megtalálni. Ugy hiszem, hogy szakértők szerint az a csatakép hadászati tekintetben sincs jól komponálva. A Munkácsy képeiben nem kell Katalógus. Pár pillanat alatt érti mindenki. Ilyen a „Honfoglalás” és az „Ecce Homo” is. A „Pokol”-ban is voltam. Ez mindenesetre nagy alkotás, de az a baj, hogy nem lehet jól látni. Jegyet is váltani, katalógúst is venni, messze látót is bérelni, egyszerre igen sok. Itt pedig ezekre mind szükség

van. A barátok szerepeltetése pedig igen kirívó; ezt a részletet már szabad szemmel is jól lehet látni. Talán egy kis tendentia van a dologban?

A kiállítást egészen még nem néztem volt meg. Tehát mentem és megnéztem a még nem látott részeket.

A közoktatásügyi pavillon kiállítása igen szép és érdekes. Örömmel néztem meg többször. De megjegyzem, hogy még sokkal szebb lett volna, ha éppen az országos kiállítás idejére fel nem háborítják az országot. Ugyanezt mondhatom az egész kiállításra. Vagy országos kiállítást nem kellett volna rendezni, vagy az egyházpolitikának békét kellett volna hagyni. A kettő együtt nagyon helytelen és szerencsétlen dolog. Az egész kiállításon mindenütt feltűnik és kivüláglik, hogy üzleti szempontból és parancs szóra történt minden, de nem országos felkészültségből. A tömeges látogatók is majdnem mind főtisztviselők vagy más parancs következtében jönnek ide látogatni.

A tornászati kiállítás szemre nagyon szép. Érdekes itt a gróf Széchenyi kerékpárja, mely áll két kerékből közbe fűléssel. Az első kerék kormányozható és két felől a kerék tengelyt magába foglaló oszlopon szegek vannak azon célból, hogy a lábakat oda lehessen tenni a gép futása közben. Ezen gépet ugyanis a rajta ülő úgy hozta mozgásba, hogy lábaival a földre tett lökéseket. Elméletileg véve hasznosak is a tornászati eszközök, de gyakorlatilag alig merném ezt mondani. Nyaktörő és ruhapusztító intézmény az egész, nem nagy öröme a szülőknek. Jó levegő, jó víz, egyszerű de jó étel, sok séta, futkosás, labdázás, stb. szövei a könnyű és természetes, de testmozgást követelő játékok, és a tanórák egészséges beosztása és felosztása fogja elősegíteni illetőleg meg nem akadályozni a test fejlődését és megerősítését, aztán pedig a szellemi erők ruganyosságát, nem pedig parancsszóra történő ugrás és mászkálás, mi annyi embert télszeggé tett már. Én magam is egy vész őrgróból származó sérülés miatt sokat szenvedek, és valószínűleg ez is fog sirba vinni. Igazán kacagni való dolog, hogy most a fiatalságból athlétákat akarnak nevelni nagy hangon és ennek dacára minél tovább eseneveszebb lesz a fiatalság. Forró napfényre kiteszik a virág plántát és ha elfonnyadt, aztán kezdik öntözgetni és kapáogatni. Az a most az ifjúságnak igen nagy tét engedtetik szenvedélyeinek kielégítésére, nem adatik neki biztos erkölcsi alap, minek következtében testi és lelkileg már korán elsatnyul és aztán ezt a gyökereiben elsatnyult ifjút excentrikus tornászattal akarják modern óriási törpeségeink athlétákká nevelni. És különben is, ha sikerülne athlétákat nevelni, mi haszna van azokban a társadalomnak? Ha valaki dolgozik, ez legjobb tornászati, ez használ a társadalomnak és az illető is mind nagyobb és nagyobb ügyességet nyer általa. A katona, ha gyakorolja magát használható fegyverének forgatásában, a gyors mozgásban és járáskelésben, ez szintén hasznos tornászati, mert ez által a katona a társadalomnak ügyes és kitartó védelmezője lesz; de parádés athlétákra szükségünk nincs. Legyen erős és kitartó mindenki az ő hivatásos kötelességeinek teljesítésében. Ez a fő és azért erre kell törekedni lehető leghatékonyabb eszközökkel. Kitartó szorgalom, erkölcsösség, józan élet, takarékoság és megbízható munkáság kell nekünk, nem pedig tures citraság és émélygős fészkelés. A nevelésnek is tehát józan-

nak kell lennie és erkölcsi alappal bírnia. Vallástalan oktatás meg nem bízható tananyag. Az iskolai tanórák összetorolása és az éretlen ifjak jó akaratába helyezett igen nagy bizalom sokat ártnak. A történelmi kiállítás remek. Ez leírni nehéz. Ezt látni kell. Annyi kincs van itt összehozva, hogy elbódul az ember tőle. Az egyházi kincsek között Esztergom az úr, de Gyulafahérvár sem marad hátra remek kelyheivel. Nagyszerű a magyar hercegprimásnak koronázási díszöltönye. Különösen szép és értékes a két infula valódi drága kővekkel megrakva.

A Lehel kürtjét is lehet látni a román csoportban. Szép és csinos jószág, de én nem hiszem, hogy ez a híres Lehel vezéré lett volna. Igen kicsi és egyszerű ahoz. Valamelyik magyar főrnak lehetett vadaskürtje. Ha valóban a Lehel kürtje volna az, újabb időben sokszor keserves hangokat adott volna. Így legelőbb akkor sobajtana egyet, ha hozzá nyúl vagy rókabőrt érintenének. Különben elefánt csoportból van készítve, és metszésekkel díszítve. A bányászati kiállítás, valamint az ásványvizek kiállítása is nagyon szép, érdekes és tanulságos. Könyveket kellene írnom, ha mindent megakarnék említeni. Sok szép dolgot láttam, és nem is bántam meg. Ha nem rontják el az országos lelkesülést, úgy hiszem, hogy kiállításunk sokkal szebb, remekebb és gazdagabb lett volna, látogatottsága pedig fényesebb és eredménye dicsőbb, miként az a milleniumhoz inkább illett volna. A mint megnéztem mindent, sietve mentem az állomáshoz. Semmi hatalom tovább ott nem tarthatott volna erőszak nélkül.

Aug. 25-én már fűtyölt velem a vonat Tövis felé.

*

Tanulságul megjegyezhetem, hogy az ember mindenütt csak ember. Jók és rosszak vegyesen vannak mindenütt. A jók mindenütt szerények, munkások, becsületesek és a rosszak iránt túlságosan türelmesek. A rosszak pedig mindenütt csalók, képmutatók, dologkeresők és a jók iránt irgalmatlanul türelmetlenek. Hol a jók többségben vannak, ott a gonoszokat csak lelketlen türelmetlenségük és irigységük emészti, de másképen jó dolguk van. Hol pedig a rossz emberek vannak többségben és hatalomban, ott jaj a becsületes jó embereknek.

Ausztriában, Csehországban és Németországban mindenütt kevés kivétellel szorgalom, megfontolás, józanság, takarékoság, tisztességtudás és ezeknek megfelelő jólét tapasztalható, nálunk pedig mindenütt léhaság, ok dolog miatti panaszkodás, dolog nélküli uraskodni akaró stréberség, megmondolatlan hirtelkenedés, alattomos garazdálkodás; magasabb eszmék nélküli élet allati önmégekkel fűszerezve és ételitalban való mértékletlenséggel tarkítva, továbbá okatlan pazarlás, nagymérvű impertinencia, különösen Budapesten, álbazafiság, erőszakoskodás letküsimeretlenség stb. és ezeknek gyászosan megfelelő elszegényedése a népnek majdnem általános elégedetlenséggel vegyítve. En ezekben magyar hazánk és nemzetünknek hosszabb ideig való fennmaradását biztosítva nem láthatom. Pedig Magyarország földi kincsekkel úgy meg van áldva, hogy többet nem kívánhatunk. Szellemi tehetsége pedig a magyar nemzetnek talán még legtöbb van minden nemzetek között. Csak egy kissé józan, szorgalmas, kitartó, megfontoló, körültekintő, komoly, erkölcsös és takarékos, kellene hogy legyen és föltölthetnánk

az ős es nemzeteket mind anyagi, mind pedig szellemi hatalomban és jólétben. Még egyet tapasztaltam többek között, azt, hogy mindenütt sok vénasszony van, mindenütt csanyák és sehol sem szeretik őket. Az élet nyomorúságai között nekem egy nagy vigasztalásom van ezek után. Az t. i. hogy hála Istennek férfi vagyok és így vénasszony nem lehetek.

Gyulafahérvárt, 1896. szept. 1.

Dr. Balás Endre,
theol. tanár.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Jegyzőkönyv,

az erd. róm. kath. irodalmi társulat 1897 jan. 16-án tartott választmányi gyűléséről.

Jelen voltak: *Tamási A.* kanonok, alelnök, *Bálinth György* titkár, *Vass A.* pénztáros, *Csiky M.* elnök, *Fál A., Zlamát A., Fejér G.* választmányi tagok.

Tamási A. a elnök elfog alván az elnöki szót, legmélyebb sajnálkozását fejezi ki azon, hogy társulatunk érdemes elnöke, nagys. *Ujfalussy József* dr. kanonok úrgyengetkedése miatt e gyűlésen meg nem jelenhetett. Üdvözlí a választmány tagjait s ez léven 1897-ben első összejövetelünk boldog új évet kíván s közérdekű munkálkodásunkra Isten áldását kéri. Ezzel a gyűlést megnyitja.

Elnöklő alelnök első tárgyként előterjeszti nagys. és főtiszt. *Imets F. Jákó* kanonok, esperes-plebános úrnak néh i *Veszely Károly* sirjára állítandó nagyobb szabású emlékek érdekében benyújtott lelkes átiratát, mely szösz szerint a következőleg hangzik:

Nagyságos és Főtisztelendő Kanonok,
Irodalmi Társulati Elnök Úr!

Az erd. r. k. Status Méltóságos Igazgatótanácsa általam *Veszely Károly* prepost-plebános haláláról és egyúttal azon óhajátáról értesülvé, vajha a jeles elhunynak sirját egy méltó emlékkövvvel lehetne megjelölni: folyó évi november 18-án tartott üléseéből 1889 sz. a. csekély személyemhez intézett nagybecsű válasza szerint „az elhunyt jeles egyházférfiának, ki egykor az Igazgatótanácsnak előadója volt, sirja fölé állítandó emlékkö költségeire 100 forintot azaz Egy száz forintot szavazott meg, a melyet a beérkezendő előterjesztésre a kellő időben készséggel fog kiutalni.“

Mint hogy boldogult *Veszely Károly* nemcsak az erd. r. k. Statusnak és Igazgató tanácsnak volt tevékeny tagja és előadója, hanem más társulatoknak is, nevezetesen: az erd. r. k. Irodalmi-, az Alsófehérmegyei Történelmi és Régészeti-, ugyszintén a Szent István Társulatnak hosszú időn át buzgó és munkás tagja volt; ezen kívül pedig egész erdélyi egyházmegyénk benne egyik kiváló papját és irodalmi jelessét gyászolja: azon szerény nézetben vagyok, miszerint, midőn a *Veszely* sirja fölé emelendő emlékről van szó, hogy ezen emlék a Néhainak multjához és birnévéhez minél méltóbb legyen, célszerű lenne, mindazon társulatok, községek s egyesek figyelmét és hozzájárulását felhívni és igénybe venni, a kik és a melyek *Veszely Károly* emléke iránt bővebb érdeklődéssel és kiválóbb kegyelettel viseltetnek.

Az előzőkből kifolyólag azon felkéréssel van szerencsém

Nagyságodhoz, mint az Irodalmi Társulat elnökéhez fordulni, méltóztassék ezen, már megtettesültni indult eszmét felkarolni, az Irodalmi Társulattal közölni s bölcseletét szerint oda hatni, hogy a választmány az ügyet vegye kézbe, saját kebeléből küldőne ki egy három tagú bizottságot, mely a Veszely-féle síremlék tárgyában szélesebb körű actiót fejtene ki, az érdekeltekhez felhívást intézve s általában a begyűlendő összeghez képest, egy nagyobb méretű emlék felállítására ügyében eljárna.

Ezen bizottságnak a fennebbiek szerint méltányolt ügyben kifejtendő működésére már maga a társulati közlöny kedvező terül és kézbeeső alkalmul kínálkozik.

Egyebekben kiváló tisztelettel vagyok Nagyságodnak Gyulafehérvárt, 1896. novemb. 27-én.

alázatos szolgálja és kartársa

Imets F. Jákó

kanonok, főesperes, plebános.

Mintán a titkár az átiratot felolvasta, rövid eszmecseré után a gyűlés következőkben állapodik meg: Szívesen hozzá járul az indítványhoz és azt magáévá teszi; a felajánlott hűzű szerepet elfogadja s annak fogantatására *Tamási A., Bálint Gy., Vass A.* személyében bizottságot küld ki, melynek feladata lesz a társulatokhoz, községekhez, városokhoz, hivatalokhoz és vármegyékhez, melyekkel a *boldogult* összeköttetésben volt, pénzbeli adakozás végett felhívást intézni. Együttal a társulat közlönye, a Közművelődés is egyesektől elfogadja és nyugtatványozza a kegyes adományokat. Az adományok március végeig beküldendők.

Alelnök jelenti másodszer, hogy főtiszt. és nagys. *Russek Antal* győri esperesplebanos és lovag tiszteleti taggá való megválasztását az elnökséghez intézett szép levélben megköszöni. Együttal viszonzásul és hálája jeléül: Győr jubilaris püspökei, Betegségünk, orvososságunk s Bougaud Sz. Monika élete c. műveit a társulat könyvtárának megküldi.

Ezeket a választmány tudomásul veszi.

Továbbá harmadszer felolvastatja alelnök Dr. *Gyürky Ödön* következő felhívását: Felhívás megrendelésre. *Vasary Koles* biboros hercegprimás imáját, melylyel a kath. egyesületek Orsz. Kongresszusán a kath. egyesületi életet Jézus Legszentebb Szívének ajánlotta fel, igen diszes kiállításban adom ki, hogy méltó ékessége, méltó disze legyen az minden kath. egyesületnek, minden kath. háznak.

A legszebb, legmaradandóbb emléke lesz ez a kath. egyesületek orsz. kongresszusának, a legmagasztosabb házi imádság.

A díszesen kiállított ima ára bérmentes postai szállítással, ládába csomagolva 4 frt. A megrendelések alulírt nevére (Budapest, Koronaherceg-utca 17. I. Katholikus kör) küldendők.

Budapest, 1896. nov. 10.

Dr. *Gyürky Ödön*,

a „Társulati Értesítő“ felelős szerkesztője.

Határozat: A hasznos és diszes munka megszerzését a társulat minden rendű tagjainak melegen ajánljuk és e felhívást millenaris jelentőségénél fogva jegyzőkönyvbe vesszük. Maga a társulat azonban nincs abban a helyzetben, hogy megrendelhesse.

Gyürky Ödön drnak egy másik kérése, hogy a magyarországi kath. egyesületek évkönyve számára az elnökség társulatunk hivatalos adatait neki megküldje, idejét mulván, tárgyalanná lett.

Ezután negyedszer következett a pénztári hivatal számadása az utolsó választmányi gyűlés óta s egyszerűsmond a költségvetés előterjesztése 1897-re. A munkálatot a pénztár-vizsgáló bizottság gondosan átnézte és a következőkben nyújtotta be:

A.) Az erd. róm. kat. irodalmi társulat pénztári állása 1896. január 8-tól 1896. december 31-ig.

I. Bevétel:

1) Athozatal a múlt évről	125 frt 60 kr.
2) Tagdíjakból:	
a) pártoló tagsági díjakból 210.00	
b) rendes tagsági díjakból 204.50	
	414 frt. 50 kr.
3) Előfizetésekből	260 frt. 66 kr.
4) Ajándékképen <i>Darvas János</i> urtól	30 frt. — —
5) Takarékpénztárból	385 frt. 27 kr.
6) Pályázati hirdetésekért	90 frt. 56 kr.
7) A „Közművelődés“ egyes számaiért	50 kr.
	Összesen . 1307 frt. 09 kr.

II. Kiadás:

1) A „Közművelődés“ 1—40 számai nyomtatásáért	774 frt. —
2) Cimszalag és egyéb nyomtatványokért	37 frt. —
3) Újságbélyegre	150 frt. —
4) A „Közm.“ expedálásáért	96 frt. —
5) A m. kir. adóhivatalnak bélyegilleték címen 15 frt 60 kr.	
6) Az alaptökének 1400 frtra való kiegészítéséhez	18 frt 58 kr.
7) Forgalmi tőkéhez	180 frt — —
8) A szerkesztőség helyisége szükségleteire és lapkihordásra	16 frt 63 kr.
	Összesen 1287 frt 81 kr.

Bevétel: 1307.09

Kiadás: 1287 81

December 31-én készpénz: 19.28 frt.

Ezen készpénzzel szemben azonban a lap 41—52 számaiért és egyéb nyomtatványokért 270 frt. s az adóhivatalnak nov. és dec. hónapokra 5.70 frt jelzett napon még fizetetlen s így december 31-én 256 frt 42 kr. passzíva van.

Az alaptőke a 967 sz. könyvecske szerint a helybeli takarékpénztárban 1400 frt.

B) Az 1897-ik évi költségvetés előirányzata.

I. Bevétel:

1) Püspök <i>Urunktól</i> kapott ajándékkal együtt készpénz	416 frt 65 kr.
2) Tagsági és előfizetési díjakból	800 frt — —
3) Az alaptőke után járó évi kamat	70 frt 87 kr.
4) Pályázati hirdetésekéből	70 frt — —
	Összesen: . . 1357 frt 52 kr.

II. Kiadás:

1) Az ez évi „Közművelődés“ 52 számaiért	988 frt.
2) Egyéb nyomtatványokért	60 frt.
3) A múlt évi 7 utolsó számért és nyomtatványokért	170 frt.
4) A „Közműv.“ stb. expedálásáért	60 frt.
5) Újságbélyegekért	180 frt.
6) A m. kir. adóhivatalnak bélyegilleték	21 frt.
7) Szerkesztőség helyisége, lapkihordás, levelezés 20 frt. —	
	Összesen: . . 1499 frt.

Többlet kiadás: 141 frt 48 kr.

C) Hátrálék kimutatás.

	1896-ra	1895-re	1894-re	1893-ra
1896. dec. 31-én:	272-20	109-46	52.	12.
1898. jan. 16-án:	217 20	103-46	50.	12.
Bejött tehát 1897 jan. 1-től 16-ig:	55 frt.	6 frt.	2 frt	—

Ha mindeki lelkiismeretesen befizeti az ez évre szóló összeget, akkor ezen évre be kell jönie 843 frt 70 krnak. Eddig 1897-re befolyt 70 frt 90 kr. Összesen begyűlne egy évben 914 frt 60 kr., melyet a pályázati hirdetésekkel járó összeg egészíthet csak ki 1000 frtra.

A főnti költségvetés szerint mutatkozó 141 frt 48 kr. tényleges többlet kiadást és az előre nem látható kiadásokat csak a jelzett hátrálékok fődözhetik, mert, még ma nap is 382 frt 66 kr. hátrálék van.

Gyfehérvár, 1897. jan. 16.

Pénztári hivatal.

Mind a számadást, mind a költségvetést megvizsgáltuk és helyesnek találtuk.

Tamási Aron,

Pál Antal,

számvizsgálók.

A vizsgáló bizottság úgy a számadást mint a költségvetést egyes tételeiben és összegében jól szemügyre vévén, helyesnek találta. Minek alapján ideiglenes felmentésre és tudomásul vételre ajánlja. Indítványozza egyetemben a pénztári hivattal, hogy Nagyméltóságú és Főtiszt. Lőnhart Ferenc erdélyi Püspök úr ö Kegyelmességének, a társulat felelős szellemű fővédőjének 200 forintot tevő legújabb adományáért a gyűlés jegyzőkönyvi köszönetét és haláját fejezze ki. A míhez a választmány lelkes éljenzéssel járul hozzá.

Azután a pénztári hivatalnak is jegyzőkönyvi köszönetet szavaz buzgó és sikeres munkálkodásáért. Sajnálja azonban, hogy ily önfeláldozó munkálkodás mellett is egyre inognak pénzügyeink, minek csupán a tagok kötelességmúlásztása az oka. Mindezeket az alelnök, határozatokká emeli.

Ezek után a tagok és előfizetők nyilvántartása jött sorra. Beható megbeszélés, valamint az adatok pontos egybevetése után kiltűnt, hogy a legszigorúbb takarékoság elvéhez kell a társulatnak alkalmazkodnia. A *Köznevelődés* elegendő ezentúl 450 helyett 400 példányban nyomtatni, chez képest a nyomtatás költsége is példányonként 20 frtról 19 frt szalítandó le. E határozatra a takarékoság és pénztári szükséglet indította a választmányt. Ezeknek kapasan és ugyanazon okokból indítvány tétetett arra nézve, hogy a kiadóhivatalnak a lap expedálásáért járó 96 frtnyi tiszteletdíja mérsékeltelessék. A kérdés beható megbeszélés után oly fogalmazást nyert, hogy a választmány jegyzőkönyvi kivonat útján bírja rá a kiadóhivatal, hogy tekintettel a minduntalan felmerülő fizetési nehézségeinkre, ez év elejétől kezdve évi 60 frtnyi tiszteletdíjjal elégedjék meg. E megállapodásokat az alelnök határozatokká emeli s a jegyzőkönyvi kivonatok kézbesítésével a titkárt megbizza.

Ugyancsak a tagok és előfizetők nyilvántartásánál a pénztári hivatal jelentést tesz a tagdíjban hátrálékosokról, erre nézve az a határozat, hogy a kik 3-nál több évre vannak hátrálékban, azokra nézve a lap beszüntetendő, a hátrálék befizetésére felszólítandók s vonakodás esetén beperesítendőek.

Végül a szerkesztőség indítványára bizalommal, annyi csalódás után is bizalommal fordul a választmány a *vidéki rendes tagokhoz* abbéli kérésével, hogy a társulat magas célja és szellemi haladása iránt némi érdeklődést tanúsítsanak. Egy dolgozatot legalább minden arra vállalkozó tag csak bektűdhet; vagy legalábbbb adatokat, pl. korona- és tanítógyűléseken felmerült cseletréval s egyházmegyénket érdeklő eszmékről, hitéleti mozzanatokról, iskola ügyről stb. Ne tagadjanak meg a szerkesztőségtől legalább rémi szellemi táplálékot, ne hagyják csupán magára. Hiszen a társulat ideális célja minden tagra nézve előírják a szellemi munkálkodást s ba egy célra vállalkoztunk mindnyájan, az a rendje, hogy annak érdekében dolgozzunk is mindnyájan.

Egyéb tárgy nem lévén, elnöklő alelnök Pál Antal, Zlamál Agost és Fejér Gerő választmányi tagokat kéri fel a jegyzőkönyv hitelesítésére s az ülést bezárja.

K. m. f.

Bálinth György,
titkár.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

A papnevelés története és elmélete. Irta: Mihályfi Akos dr. cisterci-rendű áldozópap stb. Első kötet. A papnevelés története. VIII. és 512 l.

Az ezeres év termékeny volt minden téren. A magyar tudományosság is nem egy érdemes munkával gazdagodott. De az ezeres évhez kötött művek között egy sem vonta az egyháznak s talán a világiak figyelmét is magára annyira, mint Mihályfinak a fennebbi címen megjelent két vaskos kötete. Ő egészen úttörő e téren. Ő kivűle még eddig a magyar irodalomban ily tárgyú önálló munkát nem irt senki, sőt a külföldi irodalom is szegénye téren. Hisz *Theinernek* 1835-ben Mainzban, *Bussnak* 1852-ben Schaffhausenben és *Pouannak* 1874-ben Párisban megjelent hasonlagú munkáin kivűl többet a repertoírban haszitalan keresünk. Munkájának meg irtásában nagyon praktikusán járt el. A papnevelés multjára nézve a kritikailag legmegbízhatóbb forrásokból merített, melyeket mindenütt megnevez; jelen viszonyok megismeréséért pedig beúttazta Ausztria, Német-, Francia-, Oloszország és Svajcót, tanulmányozta az egyes nevezetesebb szemináriumok berendezését, lelkiélet-, fegyelem- és tanredjét. S mindezt ő oly világosan és vonzóan írja le, hogy nem fáraszt sehol, sőt a részleteket is élvezettel olvassuk. De lássuk e munkát közelebről!

Szerző két részbe és tíz fejezetbe osztja a tárgyalandó anyagot. Az első rész az egyház alapításától a trienti zsinatig terjed. Mesteri vonásokban rajzolja az Üdvözítőnek papnevelői működését, mely három évre terjedt. A Szentlélek elővetete előtt tíznapos lelkigyakorlat tartanak az első papok, az apostolok. Sz. Pál is három évig készűl e pályára; nála az Üdvözítő három évi személyes jelenlétét és tanítását pótolta az ő misztikus jelenléte. Mily bölcs tanítás rejlik az Üdvözítőnek pl. e szavaiban: „Legyetek szelidek és alázatos szívűek; egyszerűek, mint a galamb, de okosok is, mint a kígyó.“ Mennyire illenek ezek még a jelen, de különösen hazai viszonyainkra. Az apostolok maguk nevelik színtén utódaikat; közvetlen társaikká veszik, hogy lássák példáikat, hallják tanításait. Írásba foglalják a papnevelésre vonatkozó elveiket, mint ezt sz. Pálnak Timotheushoz és Titushoz irt levelei bizonyítják. De sz. Pálnak leveleiből az is kiltűnik, hogy a püspöki méltóság után már akkor sokan áhitottak.

A szentatyák korában iskolák keletkeznek e célra.

Ilyenek az alexandriai, antiochiai, caesariai, edessai és jeruzsálemi iskolák, hol a szükséges tudományokat, s meg a kolostorok és pusztaik csendjében az életszentséget sajátították el a jelöltek. Ki e kettőt összekapcsolta, az sz. Oszéb vercellei püspök volt († 371); az ő iskolája volt a tulajdonképezi első szeminárium. Sz. Agoston, Hippó lánglelkű püspöke ez eszmét tökéletesítette. Papiját és jelöltjeit saját házába gyűjtötte; velük közösen lakott és étkezett. Egyszerű frugális ételek voltak azok inkább, de azért a bor se hiányzott. Az étkezést olvasással és az olvasottak felett szóló eszmecserével fűszerezték. O maga tanította klerikusait a hit dogmáira, a Szentírás alapos megismerésére. Ez intézmény bevalót. Szellemileg képzett, erkölcsiben nemes, szentéletű papság nevelkedett a hippói, árnyas kertől övezett szemináriumában. Nyugaton az V. században a *toursi* (Gallia) kolostor iskolája volt az, melyből számos lángbuzgalmu pap és püspök került ki, kik magukkal vitték mindenfelé a szemináriumi nevelés eszméjét. Ez iskola élén nem kisebb nagyságok mint egy *toursi* sz. Márton és *toursi* sz. Gergely állottak.

A VI. és VII. században sz. Benedek rendje vonja magára figyelmünket, mely mintegy az egyházi élet középpontjává, így a papnevelés irányadóivá lesz. E rend iskolái valódi internátusok voltak: főcéljuk az ember megszentelése volt. A kolostorban mindig mely csend honolt, melyet csak a zsolná-ének, a tanító előadása, az apát szermói, vagy a lektor olvasása zavarta meg! (Mennire kivihetetlen ez ma nálunk!) Imádkozással és dolgozattal, volt a bencések jel-szava. Mihályfi költői ihlettséggel ír e kor bencés iskoláiról. Hatalmas lendületet adott a papnevelésnek Nagy Károly. Vallásos buzgalma kiterjeszté figyelmét az egyházi élet minden mozzanatára. Kapitulumában elrendelte, hogy a püspökök iskolákat állítsanak, melyekben alkalmas papok képeztessenek. Ekkor keletkeznek a káptalani iskolák. A felszentelendökre nézve tizegy pontban előírja a vizsgálat anyagát. Pappá nem volt szentelhető, ki a psalteriumot kívül nem tudta. O tehát, mint II. József államivá tette a papnevelést; de a míg II. József rendelkezései a papnevelést kivetkezették eredeti jellegéből, addig Nagy Károly kapitulumái előbbre vitték a papnevelést.

A XII. században egyetemeket alapítanak s a papnevelés is nagyrészen az egyetemek köré kerül. Ez kezdetben jótékonyhatású volt; hisz a papi tudományok m. vélese volt az egyetemeken a főcél. Az egyetemi rendszer a teológiai oktatást átalakította. Az új módszernek első mestere Abaelard volt „*Sic et non*“ című munkájában. Ebben minden egyes tételhez érveket hoz fel a Szentírásból és hagyományból pro et contra, hogy tanítványai az igazságok melyébe annál inkább behatoljanak. Hrnevés tudósok, mint Lombardi Péter, Halmi Sándor, Nagy Albert, sz. Tamás és mások előadásaira csak úgy serlegenek mindenfelől a hallgatók. Szerzetesrendek kolostorokat alapítanak az egyetem székelyvilági papjelöltek számára pedig internátusokról gondoskodnak. Azokban a XV. században az antik szellem felébredéséhez úgynevezett humanizmus — a pseudoreformáció előszele káros hatással volt az egyházi szellem ápolására, sőt arra lefordázólag hatott. A klasszikus tudományok művelése mellett a teológia mind kisebb térre szorult, a papság pedig elvilágiásodik.

Szerző a magyar papnevelés történetét levéltári kutatások után írta meg. Összegyűjté az itt-ott elszórt adatokat, hogy azokból a papnevelés egységes képét megrajzolja. Már a magyar kereszténység hőcsőjénél ott találjuk a kolostori (bencés) és káptalani iskolákat. Ez iskolák pedig első sorban papnevelőiskolák voltak. Hisz az írás és olvasás mesterségét sokáig papi diognak tartották. A *pannonhegyi* kolostor volt Magyarország első iskolája és papnevelő intézete. S mint sz. Imre herceg legendájából következtetni lehet a *pannonhalmi* kolostorban is oly buzgó szellem uralkodott sz. István korában, minő a külföldi kolostorokban volt azok fénykorában. Hasonló iskolák voltak a pécsváradi, zalai, bakoánybéli és zóborhegyi kolostorokban. A káptalani iskolák közül a szé-

kesfejérvári és csanádírói tudjuk — a Gellért-legenda alapján — azok ősrégiségét bizonyítani, míg a XIII. században a többi káptalanoknál is hasonló iskolák keletkeztek, mint a káptalanok akkori levéltáraiban előforduló s most is fennálló elnevezésekből, mint magister, lector, következtetni lehet.

Hazánkban első egyetem a *veszprémi* volt. Ezt sokan III. Béla alapításának tartják, de azt okmányilag bizonyítani nem lehet. Ezt követték a Nagy Lajos által alapított pécsi 1367-ben, melyen a hittudományokat csak 1465-től adták elő, a Zsigmond által alapított ó-budai 1389-ben, a Vitéz János által alapított pozsonyi egyetemek 167-ben. Ez időben egytural sok magyar ifju látogatta a külföldi egyetemeiket. Ebben nagy segítségükre volt az úgynevezett Krisztustársulat, melynek épen főcélja az vala, hogy az egyházi pályára készülő magyar ifjaknak, megkönnyítse a külföldi főiskolák látogatását. A külföldi egyetemek közül többnyire a bécsi, krakói, párizsi, bolognai és páduait látogatták a magyar ifjak.

(Folyt. köv.)

* **Előfizetési felhívás** az országos m. kir. statisztikai hivatal kiadványainak 1897. évi sorozatára.

Az országos m. kir. statisztikai hivatal 1897. évi kiadványai a következők: a Magyar Statisztikai Évkönyvre, a Statisztikai Közlemények során megjelenő folytatólagos kötetekre, továbbá az 1897. évtől fogva élebeléptendő Statisztikai Havi Közleményekre s végül a Magyarország Tiszti Cím- és Névtára című kézikönyvre.

A Magyar Statisztikai Évkönyv a magyar állam összes területi, népességi, közgazdasági, közműveltségi és egyéb közérdekű viszonyairól tartalmaz statisztikai adatokat, az 1897. évi sorozatban az 1896. évtolyam fog megjelenni.

A Magyar Statisztikai Közleményekből az 1897. évi sorozatban három foytatógos kötet, nyomint a 17., 18. és 19. kötetek fognak megjelenni, a melyek közül egyik a magyar korona országainak 1896. évi külkereskedelmi forgalmát, másik az 1895. és 1896. évi aratás és ártalé eredményeit az 1895. VIII. t.-e. alapján végrehajtott általános mezőgazdasági összeírással kapcsolatban történt tökéletesebb és az eddiginél jóval részletesebb felvétel szerint s végül a harmadik az 1895. évtől fogva újjaszerzett tüzkárstatisztikai adatgyűjtésnek 1895. és 1896. évre vonatkozó eredményeit fogja tartalmazni.

Teljesen új kiadványesoportot képeznek az 1897. évi sorozatban a Statisztikai Havi Közlemények, a melyek a havi közzétételre érdemes és ily közlésre alkalmas statisztikai adatokat minden óra vonatkozólag a következő hó végén fogják az érdeklődőknek szolgáltatni, nyomint az időjárásról, a népességi és közegészségviszonyokról (születések, házasságkötések, halálozások, vegyes házasságok, fertőző betegségek, stb.), továbbá a gazdasági élet egyes jelenségeiről. E közleményekbe vétetnek fel a Magyarország külkereskedelmi forgalmára, valamint Fiume tengeri s vasuti áruforgalmára és bajóforgalmára vonatkozó adatok si.

A „Magyarország Tiszti Cím- és Névtára“ című kézi könyv az 1897. évvel a XVI. évtolyamba lép s tartalma, úgy mint az előző években, legnagyobb részletességgel kiterjed az állami szervezet ismertetésére.

Ezeket kivül helyet foglalnak a könyvben még a cs. és kir. közös miniszteriumok és az azok alá tartozó hivatalok, valamint Bosznia és Herc gojina hatóságai is.

A Magyar Tiszti Cím- és Névtár, hogy az év első nyegyedében rendszerint nagyobb mértékben előforduló összes változásokot magában foglalhassa, úgy mint 1896-ban 1897-ben is április havában fog megjelenni.

Az országos m. kir. statisztikai hivatal 1897. évi kiadványsorozatában előirányzott összes — mintegy 400 — 500 iv terjedelemben megjelenő — kiadványoknak előfizetési ára együttesen 10 ftban van megálapítva.

Elő lehet fizetni a kiadványok egyes csoportjaira is, még pedig a Magyar Statisztikai Évkönyvre és a Magyar

Statistikai Havi Közlemények bárom kötetére (17., 18. és 19. kötetek) 5 forinttal, a Statisztikai Havi Közlemények egész évi folyamára 4 forinttal s végül a Magyar Tiszti Cím- és Névtárra 5 forinttal.

Az előfizetéseket iránt legkésőbb 1897. évi február hó végéig kell intézkedni. E kiadványok könyvtárban is megszereshetők.

Budapest, 1896. december hazában.

Az országos m. kir. statisztikai hivatal.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Jótekonyság.** *Lönhart Ferenc* erdélyi püspök úr ő nagyméltósága a gyulafehérvári önkéntes tűzoltó egyesületnek 100 fnt., az alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természetudományi egyesületnek szintén 100 fnt. segélyt adományozott.

— **Papszentelés.** Az újszövetség hajlékának ajtója előtt állott folyó hó 17-én az Úr két levitéja, hogy ama hatalom nyerjék el aggr főpásztorunk kezeiből, melynek az ő szentségben csak előképeivel találkozunk, s melynek a szent sejtelmek között a mózesi törvényben csak titokszertű előjelei valának. E napon szentelte föl áldozópapokká a megválasztott szertartások között, hála Isten, még elég erővel, kegyelmes Urunk apostoli hatalmával fogva *T. Hartman* (M. hely) *Tódort* és *Lőrinc* (Imre) *Domokost* a szt. Ferenc szigorúbb rendnek e két tagját, kiket már a múlt év július havában diakonosokká szentelt. Szentelés után a kegyelmes úr vendégszeretetének emlékével örömmel távoztak, hogy egész életükön az úr hajlékában maradjanak, vigyázzván az úr szolgálatára. Faxit Deus!

— **A helybeli apácák** serdültebb tanítványai január elsején szünelőadást rendeztek a klastrom disztermében. Az előadást szép számú díszes közönség nézte végig, élén Nagyságos *Ujfalu* József dr. kanonok úrral, mint az intézet áldozatra kész igazgatójával, kinek bőkezűsége igen díszes színpadot állított ez alkalomra, mely az intézeté lesz és a nevelésnek kitünő eszközeül fog bizonyulni. Magáról az előadásról csak dicsérettel emlékezhettünk. Első sorban maga a darab finom tapintattal lón megválasztva és zamaos magyar nyelvre áttéve, a leánykák pedig nagy gyakorlatossággal s egyike-másika meglepő rutinnal mozgott a deszkákon különösen *Palencsár* Mariska oldotta meg nehéz szerepét mondhatnám minden várakozáson felül, mint a thuringini Erzsébet személyesítője kedves volt *Kollmer* Elza. De mi nek itt a dicséret? Egy ilyen iskolai ünnepség legszébb dicséretí önmagát s legkésebb bizonyossága a *tisztelendő sororok* kiváló műzülésének és lankadatlan buzgalmának. Úgy látszik, hogy ők nem csak tudják, hanem érzik is a nyilatkozó leányszív sejtelmét s azokat helyes irányba terelni legeslegbízhatóbbak. Isten jutalmazza meg fáradozásukat!

— **Visszatérés az igazegyház keblébe.** A fenyédi róm. kath. egyházközségnek folyó év január hó 17-én azaz Jézus nevenapján nagy örömmel volt, mivel számos év óta Fenyéd községében tartózkodó két családapa *Tarcsafalvi* József és *Tarcsafalvi* Pál úgyszintén egy családanya *Szabó* Mózesné szül. Nagy *Karolina* unitárius vallásúak, miután a helybeli lelkész úr tisztelendő *Fekete* Imre által a hívek nagy számú sokasága jelenlétében föltételesen megkereszteltettek, letették a hitvallást, s a kath. auyaszentegyház keblébe tértek. A lelkész úr igen megható buzdító beszédet intézett a megtértekhez s a megtérteken örvendő néphez. A mindenható Isten szent áldása kísérje a buzgó lelkész úrnak működését, hogy miként szent *Péter* apostol:

foghasson még több és több hű követőt róm. kat. anyaszentegyházunknak.

— **Hunyad-Boicai orgona felszentelési ünnep.** Folyó év január 17-én igazán gyönyörű szép és lélek emelő vallási ünnepnek lehettem részese Boicán. E napra esett *Klink* Sándor Kézdi-Vásárhelyt lakó fiatal róm. kat. orgona építő úr által készített szép, színekben gazdag és nyolc változatban szóló pedálos orgona felszentelési ünnepe, melyre a kertületi főesperes főtisztelendő *Csiky* János zalathnai esperes plebánus úr már január 16-án megérkezett. Vasárnap 17-én pont fél tíz órakor megdördült az első mozsárlövés és megkondult az első harangszó. Tíz órakor már teii volt a magas dombon az egész vidéket domináló szép fehérre meszelt kis templom nőkkel. Alig hangzottak el az utolsó üdvölvések és a harang harmadszori kongása, kilépett főesperes úr pluvialeba öltözve és pacificaleval a kezében a sekrestyéből, az újonnan kitisztított és megaranyozott oltárhoz. Megjegyzem, hogy a mellékoltárok és minden képráma, még a csinos függő csillár is újonnan volt ezen alkalomból megtisztítva és megaranyozva.

— Innen belépett a templom szánctuariumába az egész hívő összegyűlt közönséggel szembe és egy szépen átgondolt az orgona történetét, hatását tárgyaló s az erős hit, kitartó remény és soba ki nem apadó szeretetről szóló beszédet tartott. Ezután következett a megáldatás és felszentelés, megkezdődvén a „*Jubilatio Deo*“ latin himnus intonatiojával, és végződvén a „*Groszer Gott wir loben dich*“ dicséző himnuszával. Ezt bevégezvén, ft *Müller* János boicai plebánus úr a szószékről a vasárnapi epistolát és az evangéliumot fölolvastván Jézus szent nevérol mint az életben legszebb nevről kitünő beszédet tartott a híveknek német nyelven. A szent beszédnek végével kezdetét vette a szentmise, a melyet a főesperes úr celebrált. A szent mise alatt az új orgona kíséretével zengedezte az összes összegyűlt hívő nép apraja és nagyja — fiatal és öreg — férfi és nő egyaránt teljes szívből és örömhanggal a *Heyda*-féle örök szép „*Hier liegt von seiner Majestät*“ kezdetű német mise éneket. *Gradualera* a szép himnusz *Jesu dulcis memoria* énekelte szólóban a legszebb és gyönyörűbb orgona változatokkal kísérve a boicai e. y. házhitközség által odahívott szakértő *Fogarasi* János ny. székesegyházi karnagy úr és volt főgymnasiumi ének és zenetanár. *Offertiumra* pedig egy *Fogarasi* által hirtelenséggel beranított bányászti és hivatalnokokból álló férfiak a gyönyörű *Laudete Dominum cum sanctis ejus*-t. *Benedictusra* és *Agnus Deire* négyes karban az örökké szép „*Pie Pelicane*“ oltári szentéséről szóló énekét, *Fogarasi* János vezetése mellett. A szent mise végével ünnepélyes áldás volt. Így végződött a szívemelő boicai orgonaszentelő magasztos templomi ünnep. Ezután mint minden ily alkalommal következett egy körül belül 40 személyből álló bankett a *Kaba* vendéglőjében. Voltak mindenesetre szép toasztok is, az elsőt a főesperes úr püspök úrnak ő excellentiája egészségére, a másodikat ft. *Müller* János plebánus úr — a főesperes úrra, a harmadik hivatalost pedig *Fogarasi* János úr német nyelven, minthogy a társulati tisztikar többnyire prosznémetek — a társulati igazgató *Verator* úrra. Következtek azután toaszt toaszt után, úgy, hogy a bankettnek vége csak este 6 óra felé szakadt.

Egy jelen volt.

Szerkesztői üzenet.

H. K. Jó, de igen erős volna az orvosság, aztán úgy se használ ott már, s csak azért mellőzzük. Más helyt talán lehetne értékesíteni.

P. S. Közöljük.

Kiadja: Az erdélyi róm. kat. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: *Pál Antal*.

Szerkesztőtársak: *Bálinth György*, *Péter János dr.*, *Vass Albert*, *Zlamál Agoston*.

Nyomatott *Papp Györgynél* a püsp. lyc. könyvnyomdában Gyulafehérvárt.